

OSTROWSKI KAZIMIERZ – filozof, reformator jezuickiego szkolnictwa w Polsce, ur. 4 III 1669 k. Sieradza, zm. 4 VII 1732 w Brześciu Litewskim (nad Bugiem).

Do zakonu jezuitów wstąpił w 1684 w Krakowie. Studia filozoficzne odbył w Kaliszu (1687–1690), a teologiczne w Poznaniu (1692–1696) – w jezuickich uczelniach zw. kolegiami. Święcenia kapłańskie przyjął w 1695. Uczył retoryki w Krośnie (1697–1698) i w Jarosławiu (1699); wykładał filozofię i matematykę we Lwowie (1699–1701), matematykę i etykę w Lublinie (1701–1702), w Kaliszu (1702–1708), w Sandomierzu (1708–1712) i Poznaniu (1712–1719); był rektorem kolegium w Łucku Wołyńskim (1719–1724). W Kaliszu wykładał prawo kanoniczne i kierował studiami (1724–1725); zarządzał kolegium w Krośnie (1725–1728) i w Brześciu Litewskim (1728–1732), gdzie otworzył kurs filozofii dla młodzieży świeckiej.

Dzieło O. pt. *Singulares universae rationalis scientiae controversiae. Per proposita in tractatibus philosophicis* (Sd 1722) to tekst filozoficzny zawierający wstęp i 9 rozdz. (dysput, sporów), z podziałami na kwestie i par.: 1) o logice jako pierwszej z nauk i filozofii myśli; 2) o nauce jako takiej, pewności naukowej i powstawaniu nowych nauk; 3) o nauce racjonalnej (logice?), jej naturze, przymiotach, przedmiocie; 4) o odrębności (*distinctio*), jej genezie i zróżnicowaniu; 5) o powszechnikach (pojęciach ogólnych), ich poznawalności i orzekalności; 6) relacji, tzn. stosunkach międzybytowych i ich jakości; 7) o wyrazach z ustalonymi znaczeniami i ich genezie; 8) o prawdzie i fałszu w wypowiedziach i ich przemienialności; 9) o rozumowaniu dowodowym, wynikaniu wniosku z przesłanek, współistnieniu w umyśle wiedzy i opinii o tym samym przedmiocie; 10) o dociekaniu przyszłości przez sny, wróżby, astrologię.

Zagadnienia te rozpatrywał w świetle doktryny perypatetyczno-scholastycznej. Logikę uznał za naukę w ścisłym znaczeniu, spekulatywną i praktyczną, pierwszą wśród nauk, konieczną dla prawidłowego rozwoju ludzkiego poznania, która nie może być narzędziem błędów, jak mniemali niektórzy ojcowie Kościoła. Pewność naukowa to pewność oparta na doświadczeniu, która nie wyklucza możliwości błędu, ale jest niezależna od autorytetów.

Powstawanie nowych nauk wiązał z potrzebami życiowymi. Z typowych dla scholastyki rozróżnień (*distinctio*) odrzucił szkotystyczne „*praecisiones*

formales”, pośrednie między różnicą rzeczową i myślną. Poznawalność i realność powszechników wywodził z abstrakcyjnej zdolności umysłu. Znaczenie wyrazów odnosił pierwszorzędnie do pojęć, a wtórnie do rzeczy. Nie uznawał wypowiedzi obojętnych wobec prawdy i fałszu, sądził, że zdanie musi być prawdziwe lub fałszywe. Opowiadał się za współlistnieniem w umyśle wiedzy, opinii i wiary.

Jednoznaczna charakterystyka i kwalifikacja filozoficznych poglądów zawartych w tzw. kontrowersji O. nie jest łatwa. Treściowo i formalnie tkwią one w nurcie perypatetyczno-scholastycznym o zmodyfikowanym kształcie, są swoistym arystotelizmem skomentowanym przez scholastykę. Do określonej szkoły scholastyki poglądy O. jednak nie należą, mają tendencję pojednawczo-ugodową – odkrywanie wspólnych wątków i więzi. Są oszczędne w scholastycznej sylogistyce, posługując się prostszymi i łatwiejszymi sposobami uzasadniania głoszonych tez przez przykłady, porównania, analogie i in. racje brane z doświadczenia, obserwacji, zdrowego rozsądku, a nawet z wiary i Biblii, co nie znaczy utożsamiania filozofii z teologią. Nie jest to tekst ściśle naukowy, lecz popularyzatorski, mówiący językiem potocznym, a nawet gawędziarskim.

W toczonych sporach O. jest krytyczny wobec przytaczanych autorytetów – Franciszka Suáreza, Tomasza z Akwinu, Augustyna, Arystotelesa; powołuje się na nie, jak i na dane wiary w celu najpełniejszego poznania prawdy dostępnej rozumowi.

Estr XXIII 520, XXIV 379; S. Grzybowski, FPS 306; B. Natoński, PSB XXIV 562–563; F. Bargieł, *Kazimierz O. SJ (1669–1732) i jego wkład w unowocześnienie filozofii scholastycznej*, Kr 1990; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kr 1996, 481–482; R. Darowski, *Studia z filozofii jezuitów w Polsce XVII i XVIII wieku*, Kr 1998, 329; F. Bargieł, *De „Controversiis” philosophicis Casimiri O. SJ (1669–1732)*, w: *Philosophia rationis magistra vitae*, Kr 2005, II 46–56.

Franciszek Bargieł